

Ajakiri targale talupidajale

TARK TALU

JAANUAR 2022

PÕLLUMAJANDUSE KLIIMAMÕJUST

– räägime süsiniku
jalajäljest

TAASTAV PÕLLUMAJANDUS

JA PALJU MUUD

PÕNEVAT

TALUNIKULE

Sisukord

Juhtkiri

- 1 Rohepööre peab olema intelligentne, mitte amokijooks
- 3 Põllumajanduse kliimamõjust ehk süsiniku jalajäljest
- 5 Investeerida või innoveerida?
- 7 Mätiku talu ja meierei talulugu
- 9 Taastava põllumajanduse viis mullatervise printsiipi
- 11 Elurikas Eesti muld?
- 12 Taastav põllumajandus ja selle põhimõtted loomade karjatamisel
- 15 Muhu liha talulugu
- 17 Eesti ei ole enam arengumaa, mida saab lõputult lüpsa
- 18 Nähtamatud Loomad - tõhus, aga sõbralik loomakaitseorganisatsioon
- 19 ETKLi tutvustus
- 20 Murimäe talulugu

Koostaja

Kerli Ats, ETKL tegevjuht

Toimetaja

Teele Teder

Kujundaja

Kersti Teenu

Autoriõigus kuulub Eestimaa Talupidajate Liidule, varalised õigused kuuluvad materjali tellijale. Materjal valmis Maaeluministeeriumi ning Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) tellimisel. Kõik autoriõigused on kaitstud.

Väljaandmist toetas Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD). Teadmussirde programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse valdkonnas.

Tuleviku põllumajandus

Tekst: **Kerli Ats**

Viiimastel aastakümnetel on Eesti põllumajanduses toimunud väga suured muutused, kuid ka tulevased aastad on toomas suuri muutusi ja väljakutseid meie talunikele. Peamisteks suundadeks on säästev ja jätkusuutlik tootmine, muutused maakasutuses, põlvkondade vahetus, innovatsiooni ja teaduse saavutuste praktilises põllumajanduses rakendamine. Väga palju räägitakse ka rohepöördest, päriselt teadmata, mida see tähendab. Millised on lähiaastate ootused põllumajandustootjale? Nii riigi uute regulatsioonide kui ka avalikkuse ootustega kaasnevad uued väljakutsed - loomade heaolu tõstmine, keskkonda säästev tootmine ning vajadus pakkuda piisavas koguses kvaliteetseid toiduaineid. Arusaam, et kõik see, mis toimub meie piiride taga meid ei puuduta, on tänapäeva globaliseerivas maailmas sügavalt ekslik. Selleks, et meie talunikud saaksid kõikide uute väljakutsetega hakkama ei piisa ainult talupojatarkusest, vaid pidevalt tuleb muutuvate asjaolude ja nõudmiste kohta infot koguda ja sellele infole reageerida.

Käesolev väljaanne ongi samm selles suunas, et anda muutustes ülevaade, rääkida tuleviku põllumajandusest ja selle suundadest ning loomulikult ka seonduvatest väljakutsetest. Tunnustades täielikult meie põllumeeste talupojatarkust, soovime omalt poolt käesoleva väljaandega anda tootjatele vajalikku eesiseisvatest muutustest ning üles kutsuda ka teemakohasteks aruteludeks. Taluliit on organisatsioonina väga avatud ja ootab oma liikmeid, aga ka kõiki Eesti põllumeeste toetajaid kaasa rääkima ning esitama täiendavaid küsimusi. Nii saame tulevikus ilmutavaid väljaandeid veel paremini ette valmistada.

ROHEPÖÖRE

peab olema intelligentne,
mitte amokijooks

Euroopa „**Talust taldrikule**“ algatus, rohepööre ja üha suurenevad nõuded talumeestele on tulnud, et jääda. Küsimus ei ole „kas“ vaid „kuidas“ – suurte postulaatide ja ilusate sõnumite taha peavad tekkima selged suunised ja mõõdikud. Uisapäisa pole mõtet ajama panna, kirjutab TÜ Talukartul juhatuse liige ja Eestimaa Talupidajate Keskliidu nõukogu esimees Kalle Hamburg.

Tekst: **Kalle Hamburg**

TÜ Talukartul juhataste liige
Eestimaa Talupidajate Keskkliidu
nõukogu esimees

Talumehe jaoks koosneb rohepööre kolmest peamisest suunast – vähendada taimekaitsevahendite kasutamist poole võrra, parandada mulla tervist ja suurendada süsinikusidumist. Ei ole kuulnud ühtegi poliitikut ega teadlast, kes kõneleks suurest pildist, kus kõik aspektid oleks kajastamist leidnud ja lahendust kesktee leidmiseks. Neid aspekte eraldi võttes on tegu probleemidega, mis vajavad isesuguseid lahendusi. Kui piirata kaitsevahendite kasutamist, peab rohkem küündma, mis on aga mulla tervisele halb ja emiteerib süsinikku.

Konkreetsed mõõdikud ja meetodeid nende saavutamiseks ei ole. Praegu paistab rohepööre kui deklaratiivne tegevus, mis lõpeb fiaskoga. Me oleme selle tsirkuse korra juba süsinikukvootide ja energiahindadega läbi teinud (tänapäev elektri hind 1,2 €/kWh). Ühel päeval ärkame ja avastame, et toitu enam ei jagu. Või ei ole see kõrge hinna tõttu kõigile kättesaadav.

Kui ma kaalun 140 kilo ja võtan pool alla, siis jään ma ellu aga kui ma kaalun 80 kilo ja võtan siis pool alla, ma ei pruugi ellu jääda. Taimekaitsevahendite kasutamisega on sama lugu. Eestis on juba tänapäev Euroopa madalaim tase kaitsevahendite kasutamise osas. Kui me peame nüüd kirvega veel näiteks 30 protsenti kasutamist vähendama, kaotame me konkurentsivõrreldes nendega, kel tuleb kõrgemalt tasemelt langetada.

Eestis on taimekasvataja tööriistakohver kaitsevahendite osas väiksem kui mujal. Turu väiksuse tõttu nišipreparaate meil üldse ei ole, siin on kliente liiga vähe ja maaletootjal ei tasu taimekaitsevahendi registreerimise protsess ära. Nii pole meie tootjatel samu instrumente, mis on suurtes riikides. See mis on Soomes lubatud, on tihti Eestis keelatud. Variant oleks ju kasutada ka biopreparaate, seeni,

baktereid ja nematoote, mis aitavad kahjuritest ja haigustest vabaneda. Olen aastaid ETKI ja EMÜga koostöös erinevaid biopreparaate katsetanud ning kui ühel aastal toimib biopreparaat ideaalselt, siis järgmine aasta ei pruugi see nii minna. Sest ka mikroorganismil on vaja teatud keskkonna tingimusi kasvamiseks ja arenemiseks ning kui neid ühel aastal ei ole, siis ta hävib ega tee oma tööd. Lisaks on biopreparaat ka kaks kuni kolm korda kallim, toimimise tõenäosus aga 50 protsenti ja selle efektiivsus sõltub paljuski ilmast. Euroopa Liidus on registris 33 biotõrjevahendit, Eestis kaks ja samas nende kasutamine pea olematu. Biopreparaadi puhul on tegemist elusorganismiga s.t. transportimiseks ja hoiustamiseks vajavad need eritingimusi, mis kõik tõstab nende kasutamise kulukust. Ühe kartuli katse puhul ulatus kulu 500 eurot hektari peale. Sellist kulu ei ole tänapäev tarbija nõus kinni maksma. Samas tarbija ei taha ju kärnast või traatussi

poolt puretud kartulit. Nii ongi küna lõhkine.

“Ühel päeval ärkame ja avastame, et toitu enam ei jagu. Või ei ole see kõrge hinna tõttu kõigile kättesaadav.”

Lahendus on siin suuremas koostöös teadlaste, nõuandesüsteemi ja põllumeeste vahel. Eesti vajab rohkem teaduspõhist

põllumajandust. TÜ Talukartuli liikmed käivitasid juba 10 aastat tagasi agrometeoroloogiliste automaatilmajaamade andmeil töötava internetipõhise kartuli-lehemädaniku prognoosi ja tõrje võrgustiku lehemädaniku tõrje optimeerimiseks. 10 aastat on piisavalt pikk aeg järelduste tegemiseks. Sõltuvalt aastast on tulukus hektari kohta 350-500 euro võrra suurem õigesti ajastatud tõrje, vähema taimekaitsevahendite kasutamise, enamsaagi ja kvaliteedi arvelt. Samas prognoosi mudelite, graafikute ja arvutite tõlgendamisel jääks talumees hätta. Sellest tulenevalt on meil tihe koostöö ETKI ja EMÜ teadlastega. Teadlased aitavad meid soovitud vastu saavad koguaasta agrometeoroloogilised ilmaandmed.

Uisapäisa rohepööramise asemel võiksime me hoopis luua haiguste ja kahjurite monitooringu ja prognoosisüsteemi koostöös teadlaste, nõustajate ja põllumeestega. Suurte ja uhkete postulaatide esitamise asemel tuleb anda põllumehele konkreetsed suunised ja mõõdikud. Ka täppisviljelusega on võimalik muuta toomist veelgi ökoloogilisemaks ning teha tõelist rohepööret.

PÕLLUMAJANDUSE

kliimamõjust ehk süsiniku jalajäljest

Kliimamuutusi peetakse elurikkuse kao kõrval üheks kõige põletavamaks **keskkonnaprobleemiks**, mis mõjutab tugevalt ka inimeste heaolu. Euroopa Liidu riigid on kokku leppinud ambitsioonikad kliimamõju vähendamise eesmärgid ning aastaks 2050 peaks pilt olema juba hoopis teistugune.

Tekst: **Sirli Pehme**, keskkonnaekspert

Atmosfääri heidetud kasvuhoonegaasid põhjustavad kasvuhooneefekti, mis väljendub planeedi keskmise temperatuuri tõusuna. Temperatuuri tõus toob kaasa maailmamere taseme tõusu, põuad, üleujutused, sademed, tormid ja teiste ekstreemsete ilmastikusiindmuste sagenemise ning kaasneb tõenäoliselt ka erinevate ressurssidega seotud riskide realiseerumine, mis kõik kokku tähendab ka suurt majanduslikku kahju.

Toidutootmise kasvuhoonegaaside heide moodustab globaalselt umbes 26% kasvuhoonegaaside koguheitest (kui võtta arvesse kogu jalajälge). Sellest 82% on esmatootmisest ehk põllumajandusest pärit heide ning ülejäänud osa on põhjustatud toidutööstuste (sh pakendamine ja transport) ja toidu müügitgevuste poolt (Poore and Nemecek, 2018). Eesti kasvuhoonegaaside raporti andmetel oli 2019. aastal põllumajandussektori koguheid 1497 kt CO₂-ekvivalenti, mis moodustas 10,2% kogu Eesti kasvuhoonegaasidest (siin ei võeta põllumajanduse kategoorias arvesse tootmiseks vajalike sisendite tootmist, vaid otseselt põllumajanduses aset leidvaid kasvuhoonegaaside emissioone).

Euroopa Liidu riigid on kokku leppinud ambitsioonikad kliimamõju vähendamise eesmärgid. Aastaks 2030 peavad kasvuhoonegaaside heitkogused vähenema 55% võrreldes 1990. aastaga ning aastaks 2050 tuleb saavutada kliimaneutraalsus. Kuidas need eesmärgid täpselt põllumajandust mõjutama hakkavad, on hetkel veel lahtine, kuid on selge, et ka selle valdkonna kliimamõju peab tulevikus vähenema. Erinevate tegevusvaldkondade keskkonnamõjude vähendamisele hakkab muuhulgas mõju avaldama finantssektor. Ühest küljest peab finantssektor olema valmis kliimamuutustega seotud riskide maandamiseks, kuid ka oma rahapaigutuse keskkonnamõjude hindamiseks ja raporteerimiseks. See

tähendab, et pangad ja investorid hakkavad üha enam küsima ettevõtetelt küsimusi keskkonnamõjude juhtimise teemal.

Kuidas süsiniku jalajälge mõõdetakse?

Toote, teenuse või tegevuse süsiniku jalajälje mõõtmiseks viiakse läbi olelusringi hindamine (ingl k Life Cycle Assessment, LCA). Olelusringi hindamine on reguleeritud ISO 14000 seeria standarditega. See lähenemine võimaldab analüüsida toote/teenuse/tegevuse keskkonnamõjusid kogu olelusringi kestel (alates toorme hankimisest kuni jäätmete ringlusse suunamiseni) ehk maksimaalselt kuni „hällist hällini“ põhimõttel. Praktikast tähendab see siiski enamasti, et hinnatakse mõjusid näiteks talu väravani, tööstuse väravani või kaupluseni – sõltuvalt uuringu eesmärgist on võimalik otsustada, kui kaugele minnakse. Tulemused väljendatakse talitlusühiku kohta – põllumajanduses on see tavaliselt näiteks 1 kg teravilja, 1 kg rasva ja valgu suhtes korrigeeritud piima, 1 kg pakendatud mune vmt ühik.

Analüüsi käigus arvestatakse kokku, kui palju erinevaid ressursse (elekter, soojusenergia, kütused, taimekaitsevahendid, väetised, sisseostetavad söödad, muud materjalid ja tooraine) ühe talitlusühiku tootmiseks kulub, kui palju jäätmeid tekib ning kui palju heitmeid keskkonda satub. Info kogutakse nii loomade söötmise, sönnikukäitluse korralduse (laudast põlluni), põldudel toimuva (kultuuride saagikus, kas põhk läheb mulda) jmt kohta. Mõju hindamisel arvestatakse see kõik kokku süsiniku jalajäljeks. Seejuures läheb arvesse ka kõikide kasutatavate ressursside tootmise mõju (näiteks väetiste tootmine), kuigi see mõju leiab aset kusagil mujal. Hindamisel kasutatakse professionaalseid tarkvarasid ja andmebaase, mis sisaldavad värskeimat kättesaadavat infot ressursside tootmise kohta Euroopas/maailmas. Mõõtmise tulemusel saab teada, kui palju iga etapp, tegevus või sisend kogumõjusse panustab. See annab hea aluse seada vähendamise samme. Esmalt muidugi

teadmise, kui suur on mõju kokku ja milline komponent on olulisema kaaluga. Sealt edasi saab hinnata, kui palju ja mis tegevuste kaudu on mõju võimalik vähendada.

CO₂-ekvivalent tähistab erinevate kasvuhoonegaaside mõju kokku

Süsiniku jalajälg väljendab toote, teenuse või tegevusega seotud kliimamõju (kliima soojenemise potentsiaal). Süsiniku jalajälg koosneb erinevate kasvuhoonegaaside heitest, mis arvestatakse kokku CO₂-ekvivalendiks, võttes arvesse eri gaaside kliimamõju tugevust. Põllumajanduses on peamisteks kasvuhoonegaasideks süsinikdioksiid (CO₂), metaan (CH₄) ja dilämmastikoksiid (N₂O), nende kliimamõju tugevused on vastavalt 1, 28 ja 265 (AR5, IPCC 2013). See tähendab, et 1 kg õhku heidetud dilämmastikoksiidi on samaväärne 265 kg süsinikdioksiidiga.

Kust põllumajanduse kasvuhoonegaasid peamiselt pärit on?

Piima- ja lihatootmise süsiniku jalajäljest enamuse moodustab seedemetaan, järgnevad sööda tootmine (valdavalt N₂O emissioonid põllumaadest ja rohumaadest) ning sõnnikukäitlus. Munade tootmisel annab suurima panuse süsiniku jalajälge valdavalt sööda tootmine, teraviljakasvatusest aga emissioonid põllul, väetiste tootmine ja kütused.

Ettevõtted veavad muutust

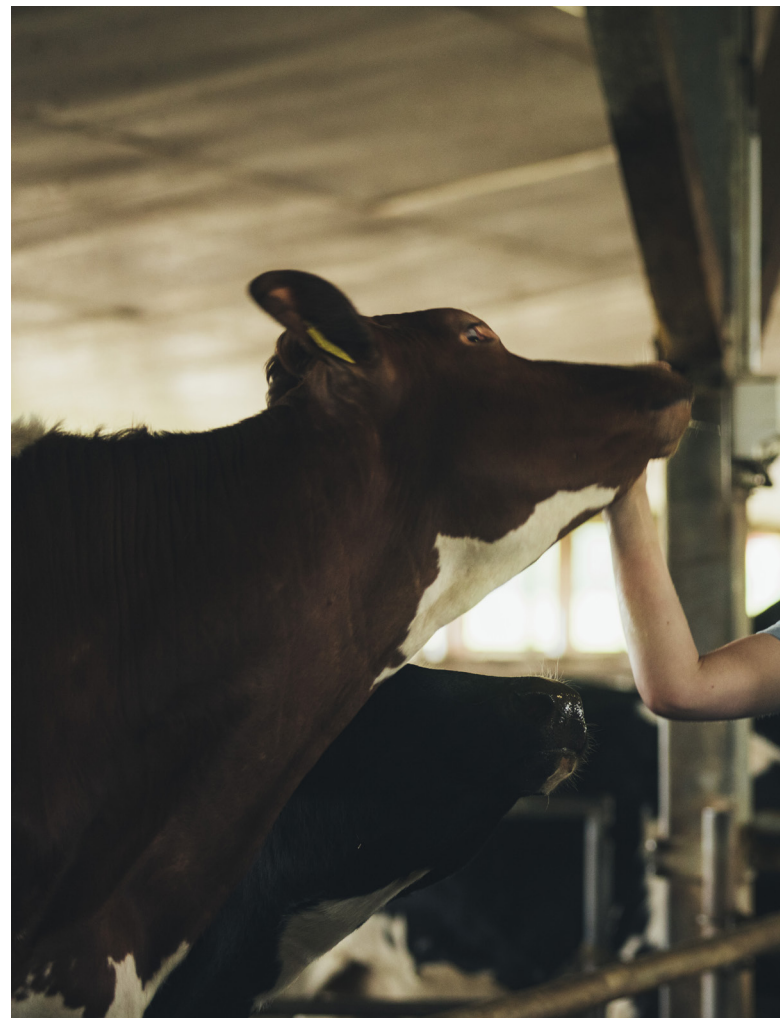
Terve rida ettevõtteid Euroopas ja üha enam ka Eestis on kliimamõju mõõtmise ja vähendamise sammud tõsiselt ette võtnud. Tööstuste vaatest tähendab see olukorda, kus valdav osa süsiniku jalajäljest on põhjustatud hoopis tooraine (nt piim) tootmisest. Näiteks Danone ja Arla on seadnud pikemas perspektiivis eesmärgiks süsinikuneutraalsuse kogu väärtusahelas. HKScan plaanib jõuda süsinikuneutraalsuseni hiljemalt aastaks

2040. Lähema aja ambitsioonikamate eesmärkidest võib esile tuua näiteks Valio, kes plaanib 2035. aastal hakata pakkuma süsinikuneutraalset piima, samuti Leedu mahepõllumajanduse ettevõtte Auga on seadnud eesmärgiks süsinikuneutraalsuse juba aastaks 2030. Eestis on oma kliimamõju mõõtmise ja vähendamise sammudega tegelemas näiteks Agrone ja Nordic Milk.

Põllumajanduse kliimamõju vähendamise võimalustena nähakse sõnnikukäitluse parendamist, biogaasi tootmist, täppisviljelust ja täppispidamist, digitehnoloogiate rakendamist, väiksema mõjuga sisendite valimist, süsiniku mulda sidumise suurendamist, loomade seedemetaani heite vähendamist jne. Kliimamõju arvestatava vähendamise teekonnal mingit lihtsat võluvitsa ei ole, see tähendab pigem kombinatsiooni paljudest erinevatest mõju vähendavatest tegevustest. Uute lahenduste leidmisel on kindlasti vajalik koostöö väärtusahela partnerite, samuti era- ja avaliku sektori vahel ning piisav finantstugi uutesse tehnoloogiatesse investeerimisel.

Viited

- Poore, J., & Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360(6392), 987-992.
- Eesti kasvuhoonegaaside aruandlus <https://envir.ee/kliima/kliima/rahvusvaheline-aruandlus>
- AR5, IPCC 2013: IPCC emissioonifaktorite ülevaade https://www.ghgprotocol.org/sites/default/files/ghgp/Global-Warming-Potential-Values%20%28Feb%2016%202016%29_1.pdf

Investeerida või innoveerida?

Tekst: **Kaja Piirfeldt**,
Maamajanduse konsulent

Ettevõtlusmaastik toidutootmises on täna olulises muutumises ja sellega kohanemine on vajalik absoluutselt iga piimatootja jaoks.

Vaatamata sellele, et tegevusvaldkond on sama, on väljakutsed iga farmeri jaoks siiski üsna erinevad.

Lähtekoha kujundab nii tootmise suund kui ka suurus, samuti ettevõtte arenguetapp ja baasressursside olemasolu. Viimase märksõna puhul ei pea ma silmas mitte ainult karja geneetilist potentsiaali, tootmishooneid ja tehnikat, vaid eeskätt töötajaskonna teadmiste ja oskuste ulatust ning kasutuses oleva tootmismaa suurust ja omandi jaotumist.

Tekst: **Kaja Piirfeldt**,
Maamajanduse konsulent

On neid, kes saavad investeerida suuremalt ja panustada mahuefektile ning seeläbi madalamale omahinnale, aga ka neid (eeskätt väiksemate karjade pidajate hulgas), kes peavad leidma nutikaid ja innovatiivseid lahendusi, et tegevust mitmekesistada, väärintada või läbi erinevate loomadele pakutavate hüvede tarbijate ootustele vastavat mahe-, rohe- või muul moel eristuvat piima toota.

Muutujatega valem

Vajalikke kapitalimahutusi kavandades tuleb igale juhtumile ülaltoodust lähtuvalt läheneda väga individuaalselt ja silmas pidada, et kui valemis muutub kasvõi üks näitaja, näiteks omaniku kompetents või laudahoone planeering, erineb oluliselt ka lõpptulemus. Lahendus, mis ühes farmis toimib kasumlikult, ei pruugi teise tootmisüksusesse ümbertõstetuna anda sama tulemust. Varasemalt lisas protsessile keerukust eeskätt valdkonnapõhine eripära: ilma ja seeläbi sööda kvaliteeti ning omahinda on raske prognoosida. Ka piima kokkuostuhind on ajalooliselt olnud etteaimamatu. Mõne väikese erisusega Eesti tootja jaoks paraku aga konstantselt kehv. Samas on investeering piimakarja lauta valdkonna üks kõrgemaid. Näiteks ainuüksi automaatlõpsisüsteem 120-le lehmale maksab 300 000 eurot, sellele lisanduvad sõnnikueemaldus, mis lõpsikarja puhul peab olema pidev ja ööpäevaringselt (osaliselt) automatiseeritud protsess, piimajahutusseade, lõpsi- ja säilitusseadmete pidevale kasutusele kohalduvad pesusüsteemid, programmid karjaandmete haldamiseks jne. Lisaks muidugi automaatjootjad, sügamisharjad, jõusöödaautomaadid, aktiivsuseandurid, aseme- ja liikumisteede katted jms elementaarsed loomade heaolu tagavad vahendid. Sealjuures ainuüksi esimesena välja toodud, ainult lehmade lõpsiks vajalik inventar, tähendab nii tootmise alustamisel, laiendamisel kui ka üksuse renoveerimisel sellise väikese piimakarja puhul poole miljoni euro suurust investeeringut.

Ühe lehma kulud ja tulud

Ühe loomakoha väljaehitamise maksumus on tänaste ehitushindade juures lähenemas 15 000 eurole, samas püsib keskmine puhtatõuline tipp- sportlasest lehm karjas 2,2 laktatsiooni. Kui ta lõpsab välja ka meie mõistes viisaka piimatoodangu (10 000 kilogrammi) ja see realiseeritakse viimaste aastate keskmise piimahinnaga (300 eurot tonn), siis jääb looma eluaia kogutoodangu väärtuseks rahalises mõttes 6 600 eurot. Siinkohal tasub meelde tuletada rusikareeglit, et 50% piimatootmise otsekuludest moodustab looma igapäevane sööt ja ainuüksi vasika lehmaks kasvatamisele tehtav väljaminek ulatub olenevalt noorkarja eluasemetesse tehtud investeeringust, ligikaudu 800 kuni 1 000 euronni looma kohta. Siia lisanduvad kõik muud tootmiskulud alates veterinaarteenusest, kütusest ja halduskuludest kuni töötajate palkadeni.

Meeskonna moodustamise väljakutsed

Rääkides prognooside ja pikaajalise äriplaani tegemise väljakutsest piimatootmises, tuleb mõelda ka asjaolule, et enam ei piisa ettevõtjal iga-aastaseks äriplaani koostamiseks rahavoogude tabelist ja loomade liikumise planeerimisest. Eraldi tuleb läbi mõelda ka töötajate liikumine, sest ilma võõr- või renditööjõuta valdavalt enam majandada pole võimalik. Hea meeskond on selline, kus organisatsiooniliikmete tugevused täiendavad teiste nõrgemaid külgi. Kuid mil moel tagada sellise tervikliku meeskonna pidev olemasolu ja toimimine, kui meekonnaliikmetest (suur) osa sagedasti (nii tööjõuviisa kehtivuse kui muudel põhjustel) vahetub ning komplekteerida aastaringiselt kõiki vajalikke oskusi ja omadusi kattev ja hästitoimiv meeskond valdkonnas, kus töötatakse rutiini armastavate loomade ja asjatundlikust nõudvate tehnoloogiatega?

Üha kõrgemad tarbija ootused

Ülaltooduga piimatootja väljakutsed investeeringute planeerimisel aga ei piirdu. Ka tarbijate ootused loomade heaolule on üha suuremad ja seetõttu on farmeri jaoks prognoosimatud ka lähituleviku töökorraldus ja loomade pidamise nõuded. Lisaks rohepöördest tulenevatele muudatustele võib lisaks erinevatest tuleviku stsenaariumitest lugeda ka lehmade lüpsikordade vähendamisest, veiste harjutamisest „käimlaga“, aga ka vasikate pidamisest koos emaga. Võime oletada, et need lahendused vastavad justkui paremini tarbija ootustele ja aitavad hoida loomade heaolu ja keskkonda. Samas eeldavad need ülisuuri investeeringuid lisatööjõudu ning farmihoonete täielikku või osalist ümberehitust. Mistahes

lisanõuete mõtlematul rakendamisel saavutatakse aga kõikide osapoolte jaoks sootuks soovimatu efekt: kohalikud tootjad on sunnitud ettevõtluse lõpetama. Seejärel on valikus domineeriv importtoit, mis arvestades juba ainuüksi logistikat ja täiendavaid kulutusi pakenditele, piimatoodete puhul ka näiteks pika tarneaheelaga paratamatult kaasas käivaid säilitusaineid, ei vasta algsetele ootustele hoopiski. Seega ei täida välismaine toit, eriti rääkides põhitoiduainetest, juba põhimõtteliselt teadliku tarbija soovi keskkonnasõbralikkusest. Õeldakse, et kui tahad midagi mis on hea ja odav, siis pead ostma kaks asja: ühe hea ja teise odava. Kvaliteetse ja jätkusuutlikult toodetud toiduga on samamoodi: loomade maksimaalset heaolu ja keskkonnasõbralikkust väärtustades pole võimalik, et see on samal ajal ka odav.

Inimene pidavat eesmärgi olemasolul jääma ellu ka väga rasketes oludes. Usun, et seda mõtet võib laiendada ka ettevõttele. Hoolikamalt kui kunagi varem tuleb täna oma ettevõtte strateegiad üle vaadata ja kui investeerida, siis läbi arvutada ja arutada ning vaadata üksikasjalikult üle kõik aspektid. Samuti analüüsida enda kui ettevõtja tugevusi ja nõrkuseid, teha põhjalik riskianalüüs. Mõnikord on mõistlik tootmissuunda muuta või täiendada, vahel ka loomapidamine lõpetada. Samuti on piimafarmi üles ehitama asudes või suuremaid rekonstrueerimistöid planeerides otstarbekas küsida, kas võimalike muutuste rakendudes on soov valitud alal tegutseda veel ka järgmised 10-15 aastat, sest just nii pikk on minimaalselt hoonete rajamise ja rekonstrueerimisega seotud investeeringute tasuvusaeg.

Mätiku talu ja meierei

Tekst: Siiri Soosaar

Mätiku talumeierei alustas tegevust viis aastat tagasi, kui talu noorperenaine Mirjam Pikkmets hakkas taluköögis esimeste talutoodetega katsetama. „Kuna mina õppisin Olustvere teenindus- ja maamajanduskoolis ning olen lõpetanud ka EMÜ piimatehnoloogia magistriõppe, siis tundus järgmine loogiline samm oma meierei avamine. Kui koolis käisin, soovitas isa mul ka koos Talumeiereide Liidu grupiga minna teiste riikide väikemeiereidega tutvuma. Nii käisin näiteks Rootsis ja Prantsusmaal,“ meenutab Mirjam meierei sünnilugu. Seal nähtu põhjal sai ta ka kinnituse, et meierei loomine on piimakarjaga talu arenguks õige suund. Nüüd väärindatakse Mätiku talus igal kuul üle nelja tonni piima ja valminud mahetalutooteid müüakse üle-eestilistel OTT taluturgudel ning Pärnu- ja Läänemaa kauplustes. Milliseid tooteid Mätiku meiereis valmistatakse ja kuidas piimakarjaga talutootmist optimeerida, selgitab noorperenaine Mirjam.

Õnnelikud lehmad annavad palju piima!

Mätiku talus Oidrema külas on mahelüpsikarja peetud juba alates 1993. aastast. Alustati 4 lehmaga, praeguseks on

talulüpsikarjas 78 looma. Suur lüpsikari toodab ühes kuus keskmiselt 40–50 tonni piima, millest 10% töödeldakse ümber kohapeal. „Kui alles aastake tagasi töötlesime umbes 2 tonni piima kuus, siis nüüdseks on see number kasvanud 4–5 tonnini,“ rõõmustab Mirjam meierei kiire kasvu üle. Perenaise sõnul on meierei edukuse võtmeks ka südamega tehtud klassikalised talutooted. Näiteks on meierei sünnist alates talu kõige olulisemaks tooteks just klassikaline taluvõi. „Või vahustamine võtab väga vähe aega, kuid nõuab väga palju toorainet,“ selgitab Mirjam. Nimelt saab 10 liitrist piimast ainult 0,5 kg võid. Sellise koguse või valmistamisel tekib kõrvalsaadusena ka 9 liitrit lõssi, mis on omakorda meierei teiste toodete tooraineks.

Mätiku talus valmivad ainult kvaliteetsed talutooted

„Me töötame iga päev selle nimel, et muuta meierei tootmist efektiivsemaks ja seda kvaliteeti kaotamata. Meie jaoks on ka ääretult oluline, et saaksime võimalusel valmistada tooteid mahedana,“ selgitab Mirjam. Aastatega on perenaisel tekkinud ka veendumus, et teatud tooted on nii-öelda pirtsakamad ja nende valmistamisel

mängivad rolli nii ruumi temperatuur kui ka enda tuju. „Tean juba omast käest, et näiteks juustu tegemisel ei tohi kunagi meiereisse tulla paha tujuga, siis läheb kindlasti midagi valesti,“ räägib perenaine naeratades. Praegu toodetakse Mätiku meiereis mahedat küpsetusjuustu, grilljuustu, salatijuustu, koort, võid, kohukesti, keefiri, hapukoort, jogurtit, tavalist kohupiima, jäätist, ricotta't ja veel palju muudki. Kõik Mätiku meierei tooted kannavad ka „Ehtsa talutoidu“ märki, mis on perenaise sõnul neile suureks tunnustuseks ja kvaliteedimärgiks, mis näitab, et tegu on ikka naturaalsete kodumaiste talutoodetega.

Vabapidamisel piimakari annab rohkem piima

Mätiku meiereis vajaliku kvaliteetse tooraine eest hoolitseb talu roheväljadel ringi jalutav 150-pealine kari, millest ligi pooled loomad kuuluvad lüpsikarja. Suure karja tarbeks valmis 2018. aasta juunis ka uus laut koos kaasaegse robotlüpsisüsteemiga, mis võimaldab loomadel lüpsi ja sööma minna just siis, kui nad ise tahavad. Lisaks annab vabapidamisel piimakari rohkem piima. Perenaise sõnul oli uuele süsteemile üleminek vajalik, et optimeerida lüpsmisele kuluvat aega. „Kui siinamaani töötasime pärast lüpsmist ainult sooja piimaga, siis uue robotlüpsisüsteemiga töötame ainult külma piimaga,“ selgitab Mirjam. Kaasaegses laudas on ka rohkem ruumi piima hoiustamiseks. Piima hoitakse 8000-liitrisel mahutis. Piim, mis meiereis väärindamisele ei lähe, saadetakse Saaremaa piimatööstusele, kus sellest valmistatakse peamiselt mahejuustu ja pudelipiima.

Lehmad on uudishimulikud ja graanulimaiaid loomad

Uuele robotlüpsisüsteemile üleminek võttis kokku aega kolm kuud. „Lehmad on väga uudishimuliku meelega loomad, kes kipuvad alguses uusi asju pelgama. Stressis loom aga annab omakorda vähem piima,“ räägib meierei perenaine. Nii langes lüpsikarja kolimise tõttu piima kogus kuu lõikes lausa 10 tonni. „Selleks, et piimakadu oleks kuu lõikes minimaalne, viisime loomad uude lauta paarikümne looma kaupa. Nii võttis kogu protsess küll

mitu kuud aega, kuid tooraine kadu oli karja suurust arvestades võimalikult väike,“ selgitab Mirjam ja lisab, et nüüd hakkab piimakogus taas normaliseeruma. Uus robotlüpsisüsteem on ka lehmadele palju rõõmu toonud. Nimelt saab uue süsteemiga iga lehm lüpsmise ajal teatud koguse maitstvaid graanuleid. „Need meeldivad neile nii väga, et üks lehm käis ühe päeva jooksul 50 korda robotist läbi, lootes meelepärast suutäit saada,“ muheleb Mirjam.

Gotlandi tõugu lambad

Talus peetakse lisaks lehmadele ka kanu ja meie kliimasse hästi sobivaid hallikarvalisi Gotlandi tõugu lambaid. Viimaseid on peetud natuke üle 2 aasta. Lammastest saadakse peamiselt liha, kõrvaltooteks on nahk ja vill. Aastatega on lammaste arvukus tõusnud 63 isendini. Kahjuks aga käivad suurt lambakarja kimbutamas hundid. Nii võeti selle aasta jaanuaris karja eest hoolitsema noor, nüüd juba peaaegu aastane Kesk-Aasia lambakoera kutsikas Bossen, kellele meeldib muuhulgas väga perenaisega kallistada. Bosseni suurteks sõpradeks on kaks väikest taksikoera Mona ja Bandiit, kes peavad end sama suurteks ja tugevateks kui Bossen. Nii patrullitaksegi päeval kolmekesi koos mööda karjamaid ja valvatakse lambaid.

Meierei tulevik

Meierei talutooted on väga populaarsed. Suur nõudlus tähendab aga seda, et väikeses meiereis ei saa massiliselt toota. Seetõttu tahab perenaine tulevikus keskenduda rohkem preemiumtoodete valmistamisele ja lihtsustada ka nende kättesaadavust. „Ma tahaks toodete nimekirja korrigeerida nii, et tootmisesse jääksid ainult sellised tooted, millel on kõige enam turgu. Nii on sortiment küll väiksem, aga saame kindlustada, et olemasolevaid tooteid jätkub igale soovijale,“ ütleb Mirjam. „Lisaks on plaan teha rohkem koostööd kohalike tootlusasutustega ja suurendada meierei müügivõrgustikku, et tooted oleksid saadaval väikestes talu- ja mahepoodides,“ räägib perenaine säreilmselt julgetest tulevikuplaanidest.

Taastava põllumajanduse viis mullatervise printsiipi

Tark põllumees peaks taimekasvatustes mõistma ja arvesse võtma eelkõige kahte kõige olulisemat **protsessi-fotosünteesi ja gaasivahetust**. Need protsessid põhinevad tasuta hüvedel - sademetel, päikeseenergial ja süsihappegaasil ning nende oskuslikul kasutamisel, suudab põllumees need mulla kaasabil toiduks muuta.

Tekst: **Merili Simmer**, Maaeluministeerium, Maakasutuspoliitika osakonna nõunik

Tavapärase majandamise korral toimub viljakoristus just siis kui päikeseenergia on tiptasemel - juulis, augustis ning septembris ning põllul ei ole tihtipeale muud kui kõrretüü. Seega palju sellest energiast, mis päikesega maale jõuab, läheb kaotsi, sest põllul ei ole taimikut, mis toimiks kui energiat salvestav päikesepaneel. Selleks tuleks viljeleda näiteks allakülve ja vahetekultuure, mis ka suve teisel poolel maa taimedega kaetult hoiavad ja samal ajal mulda toidavad. Lisaks sellele, et suurendada seda aega, millal põld on roheline, tuleb jälgida ka, et taimede oleksid kättesaadavad kõik olulised mikro- ja makroelemendid, mida on vaja, et fotosüntees saaks efektiivselt toimuda. Kui muld on elus ja hästi majandatud, siis saavad taimed **T**avapärase majandamise korral toimub viljakoristus just siis kui päikeseenergia on tiptasemel - juulis, augustis ning septembris ning põllul ei ole tihtipeale muud kui kõrretüü. Seega palju sellest energiast, mis päikesega maale jõuab, läheb kaotsi, sest põllul ei ole taimikut, mis toimiks kui energiat salvestav päikesepaneel. Selleks tuleks viljeleda näiteks allakülve ja vahetekultuure, mis ka suve teisel poolel maa taimedega kaetult hoiavad ja samal ajal mulda toidavad. Lisaks sellele, et suurendada seda aega,

millal põld on roheline, tuleb jälgida ka, et taimede oleksid kättesaadavad kõik olulised mikro- ja makroelemendid, mida on vaja, et fotosüntees saaks efektiivselt toimuda. Kui muld on elus ja hästi majandatud, siis saavad taimed enamus makroelementidest mullaelustiku abil ise kätte, aga limiteerivaks võivad muutuda eelkõige mikroelemendid. Kui me suudame fotosünteesi maksimeerida, siis ainuüksi selle arvelt saavad saagid oluliselt kasvada.

Koostöö mullaorganismide ja taimede vahel

Fotosünteesi tulemusel moodustab taim suhkruid ja sellest juba edasi kõiki muid ühendeid. Neid ühendeid kasutab taim nii enda keha ülesehituseks kui ka suunab neid mulda oma juureümbruse keskkonda. Seal elavad mitmed sümbiontsed bakterid ja seened, mis siis vastutasuks suhkrute eest varustavad taimet vajalike toitainetega ja veega. Mida efektiivsem on fotosüntees, seda rohkem suhkruid taim mulda suunab ja seda rohkem on juurte ümbruses igasugust elu, mis hingab, lagundab ja laguneb. Selle elutegevuse tulemusena vabaneb taimedele omastatavaid toitaineid, moodustub mulda püsivamaid süsinikuühendeid ja huumust, kuid samas eraldub mullast ka rohkem süsihappegaasi, mida saab kasutada fotosünteesi protsessis suhkrute tootmisel.

Mullaproovi vajalikkus

Sarnaselt nagu inimestel on ka taimedel ja loomadel vaja jälgida, millistest elementidest on puudus, milliseid on liiga palju, mistõttu võivad nad takistada teiste mineraalainete omastamist ja millised on elementide omavahelised optimaalsed suhted. Lisaks mullaproovi analüüsi tulemustele, mis näitab, millist ainet on tarvis lisada, on vaja vaadata ka mineraalainete omavahelisi suhteid, et nad ei vähendaks üksteise omastavust taimede poolt. Kui näiteks mullas on vähe magneesiumit, siis muldi kaltsiumirikka lubiväetisega lubjates võime teha hoopis karuteene. Kaltsiumi ja magneesiumi vahetamine üha suureneb ja magneesiumi omastamine muutub raskemaks ning võib põhjustada taimes magneesiumi puudust ja vähendada saagikust. Heade majandamisotsuste aluseks on oma mulla ja sellega seotud kasvukeskkonna hea tundmine (mullaliik, pH, lõimis, vee režiim, kliima jms).

Pikaajamöödukesliigubloodusiseomatasakaalupunkti poole. Kuid kui me tunneme hästi looduses toimivaid protsesse, saame neid suunata ja oluliselt kiirendada. Seega võime näiteks ülal kirjeldatud olukorras, kus mullas on kaltsiumiliig, mis takistab magneesiumi omastamist, kasutada hoopis lehekaudset magneesiumiga väetamist. Sellisel viisil siseneb magneesium täpselt sinna, kus teda kõige rohkem vajatakse, lehtedes asuvasse fotosünteesiapparaati.

Mullatervise printsiibid

Taastavas põllumajanduses on kesksel kohal muld, mida püütakse võimalikult heaperemehelikult kasutada. Mulda nähakse kui elusorganismi, mille olulised osad on nii maapealsed taimed ja mullaorganismid maa all kui ka mullastruktuur, mis moodustub nende kaasabil ja mille vahel saavad liikuda nii õhk kui ka vesi. Selleks, et muld niimoodi toimima panna, et ta taimede eest hoolitseks, paremini vett hoiaks ja hea õhulise struktuuri moodustaks, pakub taastav põllumajandus välja viis mullatervise printsiipi

Häiringute piiramine.

Igasugune mulla häirimine, liigne liigutamine ja ka sünteetiliste ainete kasutamine peaks olema

viidud miinimumini. Looduse toimimises inimese sekkumiseta selliseid tegevusi naljalt ei kohta.

Mulla hoidmine taimkattega kaetult.

Muld peaks enamiku ajast olema taimedega kaetud. Muidu paneb loodus sinna ise taimed kasvama ja need meile tavaliselt ei meeldi, neid me nimetame umbrohtudeks.

Elavad juured.

Taimed toidavad mullaelustikku oma suhkrurikaste süsinikuühenditega. Nad võivad ära anda kuni 40% oma fotosünteesiproduktidest. Mullaelustik seevastu tugevdab taimede kaitsevõimet patogeenide ja haiguste vastu ning tagab neile vajalikud toitained, mis jääksid muidu taimetele kättesaamatuks.

Mitmekesisus.

Segatootmine ja -viljelus, taimekasvatuse ja loomakasvatuse mitmekesistamine ning looduslike alade süsteemi kaasamine toetab põllumajandustootmiseks vajalikke looduslike protsesse.

Loomad.

Kus iganes võimalik, võiksid põllumajandusloomad ja nende väljaheited olla osa põlluharimissüsteemist. Kui me eraldame nad kuhugi suletud ruumi, tekib kohe hulk probleeme, mida saab vältida viies loomad sinna, kuhu loodus nad pani – välja rohtu sööma. Taastav põllumajandus püüab vaadata kogu põllumajandust kui ühte tervikut ja põllumees on seejuures kõige olulisem osa. Kui põllupidajal on meelerahu, tervist ja rõõmu oma tegemistest, siis on ka rohkem innustust uurida, kuidas panna oma toidutootmise süsteem toimima nii, et sellest tõuseks suurim kasu talle endale, tema tervisele, mullale, keskkonnale ja ka nendele, kes tema toodetud toitu tarbivad. Hiljuti toimus Maaeluministeeriumi eestvedamisel taastava põllumajanduse konverents, millele laekus kuulajatelt palju positiivset tagasisidet. Esinejate ettekanded ja järelvaatamise lingi leiad Maaeluministeeriumi kodulehelt: <https://www.agri.ee/et/konverents-taastavast-pollumajandusest-17-novembril-2021>

Elurikas Eesti muld?

Tänaseks on ligi 40% maakera maismaapinnast põllumajanduslikus kasutuses. Elurikkuse ja - paikade kadumist peetakse **maailmas kliimamuutustega** sarnaselt vähemalt sama suureks ohuks. Kui elurikas on Eesti põllumajanduslik maa?

Mullaelustikus on olulisel kohal seened. Seened on mullaökosüsteemi insenerid, efektiivsed orgaanilise aine lagundajad ja süsinikuvaru tekitajad. Seened on ka mükoriisa ehk seenjuure moodustajad, võimaldades taimedel omastada toiteaineid ja pakkudes neile kaitset mitmesuguse stressi eest. Tanel Vahteri doktoritöö üheks peamiseks eesmärgiks oli saada ülevaade Eestis haritavate maade mullaseente elurikkusest ning selgitada välja, millised tegurid seda enim mõjutavad. Selleks kasutati Eesti tootjate külvikorras olevaid põlde, mille muldadest määrati DNA-triipkoodi põhjal kõik seal elavad seened. Infot põllul kasutatavate majandamispraktikate kohta koguti tootjatelt ning maastikuelementide mõjualas oleva põllumaa osakaal määrati kartograafiliselt. Töö tulemusena leiti, et seente elurikkuse erinevus võib Eesti põllumuldades olla kahekordne, mükoriisaseente puhul isegi kuuekordne. Olulisemateks teguriteks mulla seene-elurikkuse kujunemisel olid kasutatavate väetiste tüüp, pestitsiidide kasutamise sagedus ja maastikuelementide rohkus.

Orgaaniline versus mineraalne väetis

Leiti, et positiivset mõju mullaseentele avaldas orgaaniliste väetiste kasutamine, samas kui mineraalsete väetiste kasutamisega kaasnes madalam seente mitmekesisus. Kuna orgaanilistel väetistel on selge ja positiivne mõju mullaelustikule ning paljudele teistele mulla omadustele, tuleks teha lisapingutusi, et tänasest veelgi suurem osa põllumassiive saaks orgaanilisi väetisi. Siinkohal ei peeta aga silmas vaid loomasõnnikuga väetamist, vaid laiemat käsitlust orgaanilistest toiteainete allikatest, sealhulgas komposti ja toidujäätmeid, makro- ja mikrovetikaid, järvemuda ja teisi orgaanilise aine allikaid.

Pestitsiidide kasutamise intensiivsus vähendas oluliselt mullaseente elurikkust. Kuigi mõned preparaadid võivad olla teistest ohutumad, leiti, et nende mõju on siiski kumulatiivne ning tuleks leida võimalusi nende kasutamise

vähendamiseks. Selle saavutamiseks on oluline nii integreeritud taimekaitse senisest täielikum rakendamine kui ka edasimineku sordiaretuses ja bioloogilises tõrjes. Vastupidiselt ootustele ei olnud mullaharimise intensiivsus läbiviidud uuringus mullaseente elurikkuse oluline mõjutaja. Selle põhjuseks võib olla tendents, kus mullaharimise intensiivsuse vähendamisel kasutasid tootjad ka rohkem pestitsiide.

Maastikuelementide positiivne mõju

Töös leiti ka olulised seosed maastikuelementide mõjualade katvuse ja mullaseente elurikkuse vahel. Mida suurem proportsioon põllupinnast asub piisavalt lähedal mõnele maastikuelementile, seda mitmekesisem on sellisel põllul ka mulla seenekooslus. Seetõttu tuleb olemasolevaid maastikuelemente kui elurikkuse allikaid igal juhul säilitada ning neid võimalusel ka juurde luua.

Uuriti ka lühiajaliste rohumaa mõju mulla seeneelustikule ja selle poolt pakutavatele ökosüsteemihüvedele. Leiti, et kolmeaastasel püsirohumal on juba oluline positiivne mõju mükoriisaseente ohtrusele, samas kui kuueaastase lühiajalise rohumaa puhul on kõrgemad nii seente liigirikkus kui ohtrus. Kuna näiteks mükoriisaseente liigirikkus oli suurem alles kuueaastase rohumaa järel, viitab see vajadusele võimaldada tootja jaoks suuremat paindlikkust lühiajaliste rohumaaade rajamisel.

Kokkuvõttes toob antud doktoritöö esile, et kuigi Eesti põllumuldades on seente mitmekesisus täna suurem kui Lääne-Euroopas, on elurikkuse vähenemise trendid väga sarnased. Selle peamiseks põhjusteks on intensiivse majandamisega kaasnevad tegurid nagu sünteetiliste väetiste ja pestitsiidide kasutamine, aga ka lihtsustuvad maastikud.

Viide: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/72953/vahter_tanel.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Taastav põllumajandus ja selle põhimõtted

LOOMADE KARJATAMISEL

Viimasel ajal on üha enam ka Eestis hakatud rääkima **taastava põllumajanduse** mõistest ja selle meetoditest. Ka uue perioodi ÜPP strateegikavast (Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika) leiab sellest väga palju elemente. Mida sellest põllumehel võita on?

Tekst: **Airi Külvet**, MTÜ Liivimaa Lihaveis

Taastava põllumajanduse puhul on oluline just terviklik e. holistiline lähenemine. Me ei saavuta eesmärki keskkonnale, seeläbi ka looma heaolule ning positiivset majanduslikku mõju farmile, kui teeme nagu „Kevades“. Pool rehkendust ei vii meid eesmärgile lähemale. Üleminekut taastavale põllumajandusele ja sealhulgas ka taastavale karjatamisvõtetele tuleks, selleks et näha selle täit mõju, teha siiski terviklikult. See ei tähenda, et kogu farm peaks tegema 100% muudatuse, vaid alustada saab ka väiksema alaga, näiteks kümnest, sajast hektarist või teha seda hoopis karjatamisgruppide kaupa. Oluline on, et selle valitud alaga rakendataks kõiki taastava põllumajanduse põhimõtteid, mitte ainult neid, mis on mugavad ja mis pole liiga arusaamatud.

Teooria vs praktika

Taastava karjatamise põhimõtetest pole emakeeles just palju materjale, küll leiab aga palju infot inglise- ja saksa keele valdajatele. See hoiab kindlasti Eestis info kiiret levikut pisut tagasi, aga ka see on normaalne areng, sest õppimine läbi teise farmi tegevuste ja oma kogemuste on kõige arusaadavam. Puutusin ka ise taastava karjatamise (regenerative grazing) meetoditega esmakordselt kokku Allan Savory materjale lugedes ning sel hetkel tundus see kõik pisut äärmuslik ning tegevusena, mis sobib Ameerika suurtele lagedatele väljadele või Aafrikasse, aga mitte meie killustatud karjamaadele ja koplitele. Nägemine ja kuulmine, kuidas taastav karjatamine töötab Norras, Soomes ja Rootsis, isegi väga väikestes loomadega süsteemides, mis on rohkem

liigendatud ja metsastel karjamaadel, andis aga julgust hakata seda proovima ka oma karjatamisplaanides.

Taastav karjatamine – nii nagu ka kogu taastav põllumajandus, on oma põhimõttelt väga lihtne, see toimetab loodusega rütmis ehk järgib looduses miljonite aastatega väljakujunenud ja töötavaid süsteeme. Põhiline asi on farmeril aru saada, mis see siis antud juhul karjatamise puhul on ja laskma oma meeled vabaks ning tõrjuma tagasi iganenud arusaamad nagu näiteks „et nii on ju koguaeg tehtud“ või „aga meile koolis õpetati hoopis nii“. See „koguaeg“ piirdub üldiselt ühe inimpõlvega või lihaveiste puhul Eestis maksimaalselt kahekümne aastaga.

Teaduse murekoht

Põllumajanduses on seoses rohepöördega toimumas suured muutused ja

see ei ole mingi EL poolt pealesunnitud imelik ning arusaamatu protsess, vaid paratamatu suunamuutus, mis on kahjuks küll meie kõigi jaoks nn. lauale kerkinud liiga hilja. Teadlased on muuhulgas viimased 50 aastat hoiatanud intensiivse põllumajanduse meetodite ohust meie kõigi elukeskkonnale, kuid kuidagi on seda silutud ja pehmendatud ning alati saab ka ju väita, et kõik teised sektorid peavad muutuma (energeetika, transport, turism jne), aga mitte põllumajandus, sest meie ju toidame rahvast ja selle püha ürituse puhul oleks nagu rohkem keskkonnavõitlust lubatud. Kui kividega kellegi kapsaaeda sihtida, siis saab vaadata teadlaste poole. Nende nõuannetele juhindudes on põllumajandusprotsessides tehtud muutusi just intensiivsemaks ja

„Me ei saavuta eesmärki keskkonnale, seeläbi ka looma heaolule ning positiivset majanduslikku mõju farmile, kui teeme nagu „Kevades“. Pool rehkendust ei vii meid eesmärgile lähemale.“

portsjoni vahetus

monokultuursemaks ning seda kaugemale on kahjuks loomade loomulikke eluprotsesse jälgides liigutud. See ongi teaduse probleem, mida keegi ei eita. Kui uurida mingit valdkonda väga kitsalt, siis saab ka tulemusi näidata väga kitsalt. On vähe teadusharusid, peale ökoloogia, mis käsitleks looduse ja kliimaprotsesse tervikuna.

Pidev tsüklitena liikumine

Mida loodusega rütmis meile tegelikult karjatamise puhul tähendab? Kõigepealt tuleb aru saada, kuidas ökosüsteem arenenud on ning mõista ka seda, et 10 miljonit aastat tagasi oli maakeral sama palju metsikuid kariloomi kokku kui tänasel päeval on lautades, nuumafarmides ja vähesel määral veel rohumaadel. Üldjuhul liikusid nad karjadena (et kaitsta ennast kiskjate eest) ega püsinud kaua ühes paigas. Kari sõi, trampis, jättis oma väljaheited maha ning liikus edasi. Tagasi tuldi pika aja pärast. Selleks oli põhjuseid rohkem, kuid üks neist kindlasti see, et ka kiskjad ei mäletaks karja sealviibimist. Mullale ja taimestikule sobib selline lühiajaline tugev surve ja pikk puhkus aga samuti väga hästi. Ka mõned päris paljad kohad, mida

pärast karjatamist

suured kariloomad tekitavad, on paljudele liikidele elutsüklis vajalikud. Seda muidugi eeldusel, et taimedega katmata maapind ei ole püsiv. Karja pidev tsüklitena liikumine ongi esimene rusikareegel taastaval karjatamisel. Kolm päeva ühes kohas on hea, paremad tulemused saab lühema ajaga, aga peame siinkohal arvestama siiski ka oma tööjõu ja võimalustega. Miks just kolm päeva? See on seotud taimede reageerimisega häiringule, mida põhjustab see, et lehm või lammas tema nn „pea otsast hammustab“. See on aeg, kus ta ei hakka uuesti kasvama. Peale seda tekib juba märgatav kasv, mille omakorda ära hammustamine kurnab taime juurestikku juba oluliselt rohkem. Mis siis juhtub rohumaaga püsikarjatamisel, mis on vastand roteeruva karjatamisega? Kariloomad ei ole rumalad. See esmane kasv taimedel on magus, toitainerohke ja alati eelistatud. Seega, kui anda neile võimalus, eelistavad loomad alati 5 -10 cm kõrgust taimikut. Püsikarjamaal, kui seda ei piirata, liiguvad loomad alati oma lemmikute liikide juurde vastavalt taime kasvukiirusele ja hammustavad seda uuesti jättes samas puutumata vähem maitsvamad ja vanemad taimed. Nii lõppeb see üldjuhul sellega, et kuivades ja kuuma kliimaga

maades tekivad taimedeta laigud, sest konkreetne taimestik ei ela seda üle kui tal väga varases kasvujärgus korduvalt „pea maha võetakse“ ja ta hävib. Nii on näiteks soojematel aladel, nagu Portugal, Hispaania aga ka Türgi ja Süüria, kõrbestunud suured alad. Meie kliimas tekib samas olukorras sammal, sest meil on palju niiskust.

Sektoriteks jagamise põhimõtted

Seega, pidev karjatamine on üks põhjuseid, miks meie karjamaadel järsku ei kasva mitte midagi või siis on seal vaid sammal ja võilill. Selleks, et seda vältida tuleb püsikarjamaa jagada sektoriteks, kui paljudeks ja kui suurteks sõltub täpsemalt sellest, kui suur on kari, mis on rohumaa kvaliteet ning kuidas on sademetega – kas neid on vähe, palju või keskmiselt. See on farmiti väga erinev ja erinev isegi ühe farmi maadel. Pole kindlat mustvalget portsjoni suurust, vaid see teadmine tuleb aja jooksul. Aga üks on kindel, kes alustab portsjoniteks jagamist, avastab üsna ruttu, et maad on järsku palju rohkem ja massi mida sööta samuti.

Aga mitte ainult koplis viibimise aeg pole oluline, sellest veelgi tähtsam on see aeg, kus koplis loomi ei ole ehk puhkeperiood taimedele. Arusaadavalt, algab see sellest hetkest kui loomad koplust ära lähevad. Sõltuvalt vegetatsiooniperioodi faasist võib see olla 20 päeva (mai- juuni), 35 päeva (juuni lõpp – juuli) 45 päeva (augusti algus- september) või ka 60 kuni 90 päeva (oktoober ja november). Üks lisa positiivne omadus portsjonkarjatamise ülevõtmisest on karjatamisperioodi pikenemine. Meie kliimas vähemalt ühe kuu võrra. Praktiliselt tähendab see, et farmi tasandil on karjatamisplaani arvestatud ka alad, kus saab toota silo ja heina ning neil karjatatakse ädalal veel mitu ringi jälgides koguaeg puhkeperioodist kinni pidamist.

Milline on nähtav tulemus kolme päevaga (või vähemaga) portsjonilt ära minnes? Ka siin võib olla olla raske harjuspärasest mõtteviisist lahti lasta, võtmesõnadeks raiskamine, tallamine ja püsti jääv rohi. Siiani on ju veisekasvataja pähe sügavalt juurdunud teadmine, et maha tallatud rohi on sööda raiskamine. See oleks nagu halva majandamise näitaja. Tervikliku lähenemise juures on maha tallatud rohi üks oluline komponent ehk seda peaks mingi kogus alati karjamaale jääma.

Mahatallatud rohi pole halb

Rusikareegel number kaks ongi see, et koplust ära minnes peaks seal olema 60% söödud, 30% maha tallatud ja 10% püsti olevat rohtu. Tallatud rohi on mulla elustikule ja viljakusele hea, sest toimib kui multš ning kaitseb põua puhul. Kui olime kolm aastat roteeruva

karjatamisega praktiseerinud, tundsi nii mõnelgi kultuurrohumaa portsjonil vajadust järelniitmise järgi. Mis juhtub järgnevate karjatamisringidega? Kolmanda, neljanda ja viienda ringiga söövad loomad erinevaid kohti ja tallavad ka erinevaid kohti, seega perioodi lõpuks sellist mahatallatud rohust „raiskamise“ tunnet enam ei tekigi. Portsjonkarjatamise põhimõtete ülevõtmisel kaob ka vajadus parasiiditõrjeks, sest loomad liiguvad kiiresti. Põhiliselt munetakse parasiitide munad alla viie sentimeetri kõrgusele taimeosadele- ja traditsioonilist liiga madalmuruseks närimist enam ei toimu ning seega langeb ka nakatumisfoon. Positiivse kogemusena võib välja tuua ka selle, et pikenenud karjatamisperioodi tulemusena söövad loomad peale esimesi külmasid meelsasti ära ka suvel tihedamalt tallatud kohtadel kasvava rohkem saastunud rohu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et taastava karjatamise põhimõtted on lihtsad, kuid praktikas oleneb nende keerukus suuresti farmi maade asukohast. Kindlasti on kõige lihtsam rakendada neid farmis, mille maabaas on terviklik ja olemas looduslikud veevõtallikad. Samuti peab loomade heaolule mõeldes silmas pidama kõrvetava päikese eest varjumise võimalusi. Lisanduvad kulud karjamaadele on olemas, kuid tuleb silmas pidada, et portsjoniteks jagatud aladel, traadi või nõorialust trimmerdama ei pea ja kogu aiaehitus peaks olema võimalikult kerge ja mobiilne ehk rajatud ajutiste karjusepostidega ning ühe liiniga. Üsna arusaadav on ka esialgne hirm loomade ühest koplust teise liigutamise ja selle ajakuluga. Praktikas on see aga põhjendamatu, sest portsjonkarjatamise puhul muutuvad veised väga hästi juhitavaks, kuna teie olete liider ja see kes alati juhatab nad uuele, värskele rohumaaale. Nad tunnistavad väga hästi elektrikarjust ja järgnevad liidrile, nii et ka pikemaid vahemaid kahe portsjoni vahel on võimalik liigutada lihtsalt loomi „jalutades“.

Portsjonkarjatamise põhimõtetest ja reaalsest farmipõhisest praktikast on 2021. aastal toimunud välisloomingite osalusel juba ka mitmeid veebiloenguid, mida kõigil huvilistel on võimalik järelvaadata ja kuulata Liivimaa Lihaveise „Loodusega rütmis“, Youtube kanalilt:

https://www.youtube.com/watch?v=-Ha43psFK_c&t=8879s

Norra lektor Anders Kopstad;

<https://www.youtube.com/watch?v=-Koqqw9RSuQ&t=114s>

Stefan Gernert, taastava põllumajanduse ekspert, Oleviku talu;

<https://www.youtube.com/watch?v=VJoCHBw2Ht4>

Olivier Schaetzen, taastava põllumajanduse ekspert, Bovine infopäev.

Muhu liha

Väiketootjale, kellel napib ressursse nii investeeringuteks, tööjõu palkamiseks kui ka turundamiseks, on koostöö tihti parem äri kui konkurents. Just samale mõttele jõudsid ka Muhumaa lambakasvatajad Kadri ja Annely, kes otsustasid luua kõiki kohalikke väiketalunikke koondava tulundusühistu Muhu Liha.

Tekst: Siiri Soosaar

Väiketalunikel on liha keeruline väärindada ja turustada, kitsaskohaks on tihti ka piirkondliku väiketapamaja teenuse puudumine. Väikese mahu tõttu jäävad paljude edasimüüjate ukSED nende jaoks suletuks. Nii sündis praktilisest vajadusest ühistu, mis pakub oma väiketalunist liikmetele liha töötlemise, pakendamise ja turustamise teenust. Lisaks täidab ühistu ka edasimüüja rolli – sealt saavad tarbijad aasta läbi osta „Ehtsa talutoidu“ märgiga tunnustatud kvaliteetseid lihatooteid. Kuidas ühistu toimib ja väiketalunikke abistab, räägivad Muhu Liha asutajad Kadri Kask ja Annely Esko.

Kuidas ühistu töötab?

Muhu Liha on nüüdseks tegutsenud 1,5 aastat. Ühistusse kuuluvad nii veise- kui ka lambakasvatajad ja Muhu jahimeeste selts. Ühistu vedamine pole ainult kahe naise õlul, vaid selle tegevusse panustavad kõik liikmed. Iga aasta alguses koostatakse tegevusplaan, mis määrab ära, millises mahus ja kui palju keegi ühistu tegevusse panustab. Selle järgi planeeritakse tooraine transpordi, liha väärindamise ja turustamise mahud. „Tänu ühistule müüsimise sel suvel 700–800 kilogrammi liha nädalas, mida ükski väiketootja eales ei suudaks, kuid 13

tootjaga on see täiesti tehtav,“ kinnitab Annely. 13 tootja puhul on ka liha kogus mõistagi suurem. Seetõttu renditi rümpade hoiustamiseks, väärindamiseks ja pakendamiseks ühistule vajalikud ruumid. Kõik Muhu Liha tooted on ka läbinud kehvuskatsed, mis garanteerib, et pakutav liha on hoiustatud, väärindatud ja pakendatud õigetes tingimustes. „See tõstab meie toodete kvaliteeti ja mõningal määral ka hinda, kuid annab ostjale garantii, et tegemist on väga väärtusliku kaubaga,“ kinnitab Kadri. Praegu on ühistu palgal kaks täiskohaga töötajat, kes tegelevad liha tükeldamise, pakendamise ja transpordiga. Kadri vastutab liha müügi ja tootearenduse eest, Annely tegeleb ühistu juhtimise ja turundusega.

Ühistu loob piirkonda uusi töökohti

Kohaliku väiketapamaja puudumise tõttu tehakse praegu koostööd Saaremaa Lihatööstusega, kuid lähiajal plaanitakse ehitada ühistule oma väiketapamaja, mida saaksid kasutada kõik piirkondlikud talunikud. Lisaks oleks seal rohkem ruumi tooraine hoiustamiseks. „Me ei saa turustada sellise looma liha, mis ei ole tapetud või hoiustatud vastavalt VTA tingimustele, mistõttu kasutamegi praegu Saaremaa Lihatööstuse tapamaja. Oma tapamaja ehitamisega aga hoiaksime kokku transpordi pealt, mis tõstaks ka taluniku tasu tooraine eest. Lisaks tooks väiketapamaja piirkonda ka mitu uut töökohta ja selle loomist toetab ka kohalik vald.“

Nõutuim kaup on noor lammas ja veis

Kõige enam ostetakse Muhu Liha käest kuni viieaastast lammast ja kolme-nelja-aastast veist, kuna sellise looma liha on pehme ning maitseküllane. Vana looma liha on vintskem, sobides aga ideaalselt vinnutatud liha või suitsuvorsti valmistamiseks.

Eestlaste huvi lambaliha vastu on üpris suur, kuid pakkumine pigem tagasihoidlik. Kõige hinnalisem on sisefilee, järgmisel kohal on välisfilee ja kaelakarbonaad, siis karree, kintsuliha ning ribi. Veise puhul eelistatakse peamiselt sise- ja välisfileed või antrekooti. Lamba- ja veiserümpadest alles jäänud lihast valmib koostöös Karjamõisa Lihatööstusega rikkalik valik suitsutooteid.

Muhu Liha tooteid müüakse üle Eesti erinevates kauplustes, kuid suurim valik on kohalikus Liiva Coopi poes. Ühistule on plaanis taotleda ka mahemärki.

4 küsimust, millele enne ühistu loomist mõelda:

- Milles seisneb ühistu vajadus ja kes on selle potentsiaalseteks liikmeteks?
 - Kas mul on olemas stardikapital, et tasuda esmaste kulutuste eest (transport, juriidilised tasud, töötasud jms)?
 - Millised oskustöölisi vajan ja kust neid leian?
 - Kuidas suudan tagada kvaliteetse teenuse või toote?
- Väiketootjal tuleb arvestada, et kui sa ei saa oma tööga hakkama või sa ei maksa tooraine eest õiglast hinda, siis levib negatiivne jutt kui kulutuli ja sa ei pruugi edaspidi tööd saada. Sama on ostjaga: kui pakud ebakvaliteetset toodet, siis järgmisel korral ta sinu toodet ei osta.

Eesti ei ole enam arengumaa, mida saab lõputult lüpssta

Tekst: **Tarmo Lääne**,
Eesti Kindlustusühistu ÜKS tegevjuht

Kui taasiseseisvumise järgselt oli kogu Eesti kindlustusturg täielikult kodumaine, siis tänaseks oleme 500 miljoni eurose aastakäibega turul teenitavast rahast sisuliselt kõrvale jäänud. Eesti elukindlustusturg kuulub 100% väliskapitalile ja kahjukindlustusturul jääb kõigest 3-4% teenitavast kasumist Eestisse. On aeg seda muuta.

Väliskapital otsib teatavasti turge, kus raha hästi teenima panna ja Eesti kindlustusturg on olnud suurepäraseks kasumiteenimise kohaks paljudele välisinvestoritele. Igal nädalal läheb rohkem kui üks miljon kasumieurot Eesti kindlustusturult välisomanikele.

Mida Eesti kliendid ise sellisest kasumi maksimeerimisele orienteeritud teenuste pakkumisest arvavad, näitab ilmekalt fakt, et ligi 25 000 pensioniealist eestimaalast lõpetasid kindlustusandjate teenuste kasutamise kohe, kui 2021. aastal jõustunud pensionireform selleks võimaluse andis. Tundub, et kasumi maksimeerimisele orienteeritud välismaiste kindlustusandjate teenuste kasutamine on siiani eestlaste jaoks olnud pigem pealesunnitud paratamatus.

Enne teist maailmasõda oli olukord aga hoopis teine. Eesti inimestele kuulus läbi kindlustusühistute 40% kindlustusturust. Üks oluline erinevus võrreldes selle ajaga on aga veel. Viimased 80 aastat on Eesti inimestest kujundanud eeskätt kindlustuse kliendid mitte liikmed ehk klient-omanikud, kes ise

võtavad ettevõtluses nii riski kui nopivad ka sellisest ühistegevusest omanikutulu näol võrsunud viljad. Kliendi staatus on küll lihtsam ja kohustustevabam, ent see ei anna peremehe staatust: kliendil pole õigust kindlustusseltsi tegevuse ega teenuste osas kaasa rääkida, ammugi mitte õigust saada osa kasumist.

Kas tõesti on kõige parem kindlustusselts Eestis see, kes kõige rohkem välisomanikele kasumit teenib? Vastuse sellele küsimusele annab Eesti klient, kes kindlustusühistuga liitudes saab muuta turu Eesti kindlustusvõtja keskseks või siis jätkab kohusetruult välisomanikele hiigelkasumite teenimist. Hetkel teenib igapäevaselt rohkem kui 700 000 eestimaalast omanikutulu Rootsi kindlustusühistu liikmetele. Kui kasvõi 10% nendest kaasmaalastest otsustaks Eesti kindlustusühistule ehk iseendale tulu hakata teenima, siis oleks mõne aastaga meie kodumaa kindlustusturg äratundmatuseni muutunud.

Arvan, et Eesti on jõudnud arenenud riikide hulka ja meil on aeg käituda oma maa peremehena. Praegu läheb iga aastaselt Eesti kahjukindlustuse turult välisomanikele 60 miljonit kasumieurot, millele tuleks juurde liita veel ligi 20 miljonit välismaiste IT-teenuste, erinevate konsultatsioonide ja välisspetsialistide palkade näol. Kui suure osa sellest hiigelrahast Eesti oma kindlustusühistu kodumaale jätaks? Vastus on lihtne – täpselt nii suure osa, kui palju on liitujaid. Mida rohkem inimesi ja ettevõtteid kindlustusühistuga liitub, seda tõhusamad ja konkurentsivõimelisemad me ühiselt oleme ning seda suurema tüki turust tagasi võtame.

NÄHTAMATUD LOOMAD

– tõhus, aga sõbralik loomakaitseorganisatsioon

Nähtamatud Loomad on loomakaitseorganisatsioon, mis on aktiivselt farmiloomade heaolu eest seisnud 4,5 aastat. Selle asutaja, Kristina Mering, on aga valdkonnas tegutsenud juba 15 aastat. Tegutsedes tulemustele orienteeritult on neil ette näidata aasta vabaihendumise tiitel, samuti on nad valitud ka maailma nelja tõhusaima loomakaitseorganisatsiooni hulka.

Organisatsiooni Nähtamatud Loomad eesmärk on toetada üleminekut loomade väikekasvatusele ja lõpetada kõige intensiivsemad tööstusfarmide praktikad nagu munakanade kitsastes puurides pidamine ja sigade vahelise kannibalismi vältimiseks nende sabade lõikamine. Tegemist ei ole vegan organisatsiooniga. Nähtamatud Loomad ei taotle loomade kasutamise lõpetamist, vaid liikumist sammhaaval edasi loomasõbralikuma ühiskonna poole.

Tööstuslik intensiivne loomakasvatus toob paratamatult kaasa loomade pidamise viisil, mis ei ole arenevale ühiskonnale aktsepteeritav. Lahendusena näeb organisatsioon just väikekasvatust, kus on loomadele tagatud elamisväärsed tingimused. Paljudel eestlastel on väärarusaam nagu meie väikeses riigis oleks valdavalt talumajapidamised, kuid hetkeolukord on pigem vastupidine. Mujal Euroopas on kõrge heaoluga väikekasvatused palju enam levinud.

Ükski loom ei pea suurema kasumi nimel elama elu, mis on täis vaid kannatusi. Nähtamatud Loomad seisab selle eest, et väheneks odava masstoodangu tarbimine, mis asenduks väiksema koguse, kuid kvaliteetsema lihatootega. Sellest võidaks nii loomade heaolu kui keskkond, paraneks rahvatervis ja areneks maaelu. Parim viis selleni jõudmiseks on koostöö. Nähtamatud Loomad on valmis kohtuma loomakasvatajatega ning arutlema koos, kuidas tagada loomadele paremad tingimused. Tarbijad hoolivad loomadest ja teadlikkus tööstusfarmide probleemidest üha tõuseb. Selle valguses näeb organisatsioon suurt tulevikku kõrgema heaoluga loomakasvatusel. Laiemalt on levinud mahe veisekasvatus, kuid nagu näitavad need üksikud, kuid tublid mahe seakasvatajad, on ka sigade pidamine sellisel viisil täiesti võimalik. Nõudlus sellise sealiha järgi on aga hetkel palju kõrgem kui pakkumine.

Loomade heaolu on oluline teema, millega iga loomakasvataja peab arvestama. Ühiskonna elatustaseme tõusuga laieneb hoolivus järjest kaugemale. Seega ei saa kaua jätkuda odava toodangu nimel loomade mistahes viisil pidamine. Talupidajatel on olemas eeldused vastata oma toodetega rahva ootustele kvaliteedi ja loomade pidamisviisi osas. Nähtamatud Loomad kutsub talunikke ülesse koos nendega tegutsema, et inimeste maailmavaatelised muutused saaksid ka toidulaual väljenduda.

Aasta vabaihendumise tunnustuse üleandmine, 2019.a. Foto: Mattias Tammet, Vabariigi Presidendi Kantselei

Eestimaa Talupidajate Keskliit

Eestimaa Talupidajate Keskliit asutati 1989. aasta ja on suurima liikmeskonnaga **põllumajandustootjaid, maaettevõtjaid ja erametsaomanikke** ühendav esindusorganisatsioon Eestis.

ETKL-i kui katuseorganisatsiooni liikmeteks on kohalikud ja regionaalsed esmatasandi organisatsioonid, üleriigilised ühingud ja tootjate ühistud. Eelnimetatud ETKL-i kollektiivliikmed, tänase seisuga 21 erinevat maamajandusega seotud organisatsiooni, katavad oma mitmekesisuses kogu Eesti põllu- ja metsamajandusliku sektori ning hõlmavad kokku ligikaudu 9000 üksikliiget. Lisaks talupidajate ja põllumajandustootjate ühendustele kuuluvad ETKL-i liikmete hulka ka Eesti Erametsaliit. ETKL-i kõrgeimaks juhtorganiks on üldkoosolek, üldkoosoleku vahelisel ajal täidab kõrgeima organi ülesandeid nõukogu, mille esimees on pikaaegne tegevpeollumees Kalle Hamburg. ETKLi tegevaparaadi tööd juhib tegevjuht Kerli Ats, kes on ka ise aktiivne noortalunik ja põllumajandustootja Pärnumaal.

Eestimaa Talupidajate Keskliit on Euroopa põllumeeste katusorganisatsiooni COPA ja Euroopa põllumajandusühistuid esindava katusorganisatsiooni COGECA liige alates 2002. aastast; samuti üle-euroopalise põllumajanduse-, maaelu- ning keskkonnaorganisatsioonide võrgustiku ARC 2020 asutajaliige. ETKL-i aktiivne osalemine rahvusvahelises koostöös ulatub tagasi aastasse 1991, kui ETKL võeti vastu (hiljem COPA-ga liitunud) Euroopa

Põllumajanduse Konföderatsiooni (CEA) liikmeks.

ORGANISATSIOONI PÕHIEESMÄRK:

1. Liikmete majanduslike, sotsiaalsete ja erialaste huvide kaitse kõikides instantsides.
2. Põllumajandussaaduste tootmise, ümber töötlemise ja turustamise ning metsamajanduse edendamine.
3. Asendusteenuse korraldamine, nõustamisteenus, täiendõpe.
4. Oma liikmetele soodsa majanduskeskkonna loomine.
5. Ühistegevuse arendamine.
6. Maaturismi arendamine.
7. Koostöö rahvusvaheliste põllumajandusorganisatsioonidega.
8. Liikmete tegevuse kordineerimine ja infovahetus.

OLULISED TEEMAD:

- Ühistegevus ja lühikesed tarneahelad;
- Talutoit tarbijateni;
- Põllumaade hõivamine;
- Noored põllumajandustootjad;
- Kohalike algatuste toetamine;
- Eesti talunike huvide esindamine EL uue finantsperioodi põllumajanduspoliitika kujundamisel;
- Eestimaa Talupidajate Keskliidu kui talunike esindusorganisatsiooni arendamine.

Tükike eksootikat LÕUNA-EESTIS

Selleks, et jõuda kohta, kus aeg peatub ja hing on rahul, pole üldse vaja teise maailma otsa minna. Isegi lennukipiletit pole mõtet osta, sest vaid mõne tunnise sõidu kaugusel Tallinnast asub imeilus koht, kus serveeritakse maailmas auhinnatud veine, seal on toit, mis suudab pakkuda erimaade maitseelamusi ning vaade nõlvadele, mis meenutab pigem Itaaliat kui Eestit. Lisaks kasvavad seal viinamarjad, oliivipuud ja isegi 75-aastane aaloe. See on Murimäe Veinikelder.

Tekst: **Teele Teder**

Kõik algas natuke vähem kui kümme aastat tagasi kui perre võetud kuldne retriiver Muri sai trahvi vales kohas ujumise eest. „Ta käis avalikus rannas ujumas ning sai viis euri trahvi,“ ütleb Murimäe Veinitalu perenaine Janika Ilves ning lisab, et just sealt sai alguse mõte, et perre võetud koeral võiks olla võimalus trahvi saamata ujumas käia ning mis seal salata, endalgi oleks hea ennast nädalalõppudel laadimas käia. Nii alustaski sel hetkel veel Tartus elav ja aiandusäriga tegelev pere maakodu otsinguid. „Eks sellised ajutised asjad kipuvadki olema just need kõige püsivamad. Muri sai järve ja meie saime abikaasaga töökohad,“ ütleb ta.

Viltune maa ja võsa

2012. aastal leitigi Otepää vallas, Truuta külas võssa kasvanud maakoht. „Pidasime auto maakivi müüride juures kinni ja uurisime heina niitvalt tulevaselt naabrinaiselt lähemalt. Tuli välja, et kuus

hektarit on müügis, millesse mahtus ka piir järvega ja imetlusväärased nõlvad. Otsisime maaomaniku ülesse ja varsti tegime tehingu.“ Janika ütleb, et esialgu nad nõlvades midagi imetlusväärset siiski ei näinud. „Naersime, et isegi kartulit pole kuhugi maha panna, sest igal pool on maa viltu.“ Kutsikaeas Muri tegi aga koerustükke. Kui pererahvas istutas maja ette ühe viinapuu, siis näris Muri selle tükkideks. Järgmisel aastal hakkasid näritud viinapuu pistikud siin-seal aga kasvama. „Siis oli meil ka selge, mida selle järsu nõlvaga teha tuleb,“ meenutab Janika. Tänapäevaks on viinapuid nii nõlvadel kui kahes suures kasvuhoones. Kasvuhooned on Janika sõnul kindla peale minek, sest kindlustavad igal aastal kindla saagi, kuskil 800 kilogrammi. Murimäe Veinitalu viinamarjad maitsevad kõigile ning neid tuleb kaitsta nii lindude, herilaste, karude kui rebaste eest. Need viimased on kõige kavalamad ning võivad marjad tühjaks lutsutada ka võrgu alt. Kuigi ostetud said veinisordid,

siis üks sort osutus hoopis söögimarjaks. „Ostime veinisordi pähe, kuid tuli välja, et on hoopis midagi muud,“ ütleb Janika. See sort pakub mõistagi talu küllastajatele väga palju huvi ning perenaine võtab tihti külaliste saabumisel ühe kobara küljest ning annab Murimäe viinamarju lahkelt maitsta. Janika käib külalistega läbi nii kasvuhooned, imelise nõlva kui ka kogu veinitootmise protsessi. Selleks, et kõike oma silmaga näha, on vaja vaid kodulehel registreerida. Murimäe Veinitalus ollakse innovaatilised ja nii võib kodulehelt leida näiteks kontaktivaba- kui ka veebipõhise veinidegustatsiooni. Aga see pole kaugeltki kõik. Murimäel korraldatakse ka kontserte, seal on võimalus kogeda glampingut aga ööbida ka spetsiaalses külaliskorteris, samuti on suveperioodil avatud suvekohvik. Regulaarselt korraldatakse ka erimaade teemalisi õhtusööke. Hiljuti toimusid näiteks Mehhiko, Provence ja Gruusia maitseküllased õhtud. Perenaine ise selles kõiges mingit erilist innovatsiooni ei näe. „Need teenused on kõik omavahel seotud ja meie enda jaoks väga loogilised. Tahame teha nii, et endal oleks huvitav, siis on küllastajatel ka.“ Lisaks avaldab ta, et plaanivad hakata lähitulevikus tegema ühe viinamarja põhiseid õhtusööke. „Tahame näidata kui erinev võib olla ühest ja samast viinamarjast tehtud vein.“ Külalistele meeldib Murimäel väga. Imeline terassivaade nõlvadele, suurepärase sisedisaini koos ehtsate oliivipuude ja 75-aastase aloepuuga tekitavad tahes tahtmata tunde, et oled puhkusereisil.

Viinamarjad- mitte ainult veini valmistamiseks

Janika on ka ise suur kokandushuviline ning seepärast on ta proovinud ka viinamarja lehti maitseelamustena kasutada. Ja seda päris edukalt! Näiteks on Murimäe menüüs viinamarjalehtede pesto. See ei ole salaretsept. Janika on lahkelt nõus jagama selle koostisaineid. „Juust, õli, pähklid ja viinamarjalehed. Pähklitena kasutame peamiselt india pähkleid ja vahekorrad segan kokku oma äranägemise järgi,“ ütleb ta. Janika sõnul saab viinamarjalehtedest ka suurepäraseid taimeteed teha. „Uskumatu on see, et erinevatest sortidest tuleb erineva maitsega tee. Maitsest on see peamiselt puuviljane, meenutades vaarikat ja õuna,“ ütleb ta.

Murimäe Veinitalu toodangut jaemüügist ei leia. Põhjus selleks on väga lihtne! „Meil on kogused nii väikesed ja need ostetakse meil kohapealt suuresti ära. Suured jaeketid pakuvad väiketootjatele tihti ka karme tingimusi. Me usume, et kogu tegemine peab fun olema. Ei saa olla nii, et teeme hambad risti töödeks, et suurketi tellimust täita.“ Murimäe veinid on aga klass omaette. Näiteks kannab kaks neist märgist „Aasta vein 2021“. See saadi Eestis korraldatud veinivõistlusel, kus omavahel võtsid mõõtu veinid Itaaliast Austraaliani ning sommeljeed hindasid veine pimedegustatsioonil. „Meie kaks veini said seal auhinnatud.“ Samuti said Murimäe veinid sellel aastal Eesti-Läti-Leedu maavõistlusel „Baltic Cup“ kaks esikohta ja ühe kolmanda. Tundub, et funiga saavutab nii mõndagi.

EHTNE TALUTOIT on päike sinu toidulaua Maitsev ja keskkonnasäästlik!

Tõusva päikese kujund ühendab kõiki talutoidutootjaid sõltumata asukohast ja valdkonnast, tuletades meelde toidu ja elu allikat.

Kaubamärk Ehtne Talutoit loodi Eestimaa Talupidajate Keskliidu poolt 2014. aastal ning selle märgi kandjaid on tänaseks ligi 60 üle kogu Eesti. See märk tähistab naturaalselt, värsket ja maitsvat toitu. Talutoidutootjate peamiseks murekohaks on turustamine, kuna toodete reklaamimiseks napib tootjatel sageli vahendeid. Nii sündiski mõte talupidajaid ühise kaubamärgi alla koondada ja kollektiivselt reklaamida. Miks taotleda enda toodetele Ehtsa Talutoidu märki?

- Me oleme kõik sama asja eest väljas, et puhas ja maitsev talutoit jõuaks võimalikult paljude heade inimeste lauale – **KOOSTÖÖ, ÜHISTEGEVUS**
- Kõiki töid ei jõua alati ise ära teha ning sellepärast ongi loodud märk Ehtne Talutoit, mis pakub talutoidutootjatele ja talutoiduga kauplejatele asjandustundlikku turundus- ja reklaamiabi – **TURUNDUS, REKLAAM**
- Märgi kasutamiseks ei pea sa loobuma oma toote nimest ega näost. Otse vastupidi! Kui kasutad oma toodetel Ehtsa Talutoidu kaubamärgist, saad rahulikult oma põhitegevusele keskenduda ning Eestimaa Talupidajate Keskliit pakub sulle tuge erinevate reklaammaterjalide ja – kampaaniate näol – **TURUNDUSTUGI**

Info, kuidas märki taotleda leiad lehelt www.talutoit.ee

Tule ja liitu Ehtsa Talutoidu perekonnnaga juba täna!

